

Løndannelse

Lars Andersen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

SUMMARY: This article discusses the validity of the wage-equation in the econometric model used by the Danish Ministry of Finance. It is found that the empirical evidence for including direct taxes and unemployment benefits in the wage-equation – two important variables in the Government-plan – is very weak – if not missing. The article also shows, how sensitive the results are to the choice of unemployment-measure. If unemployment in manufacturing are used in the wage-equation instead of total unemployment, the results turns out quite different of those presented by the Ministry of Finance. Finally the article demonstrates the lack of consistency in the use of the wage-equation.

1. Indledning

Blandt økonomer er der næppe uenighed om, at aktivitetsniveau og prisudvikling har betydning for udviklingen i den nominelle løn.

Formålet med det følgende er derfor heller ikke at argumentere imod et lønteoretisk oplæg, som forudsætter en eller anden afhængighed mellem lønudviklingen og relevante økonomiske og institutionelle faktorer. Formålet er derimod at undersøge, om den lønrelation, som anvendes i Budgetdepartementets beregningsmodel, udgør en rimeligt solid teoretisk og empirisk repræsentation af løndannelsesmekanismerne i dansk økonomi.

Udover undersøgelsen af den anvendte lønrelation, jfr. afsnit 2 og 3, behandles i afsnit 4 Budgetdepartementets *anvendelse* af lønrelationen.

2. Den anvendte Phillips-kurve

Den Phillipskurve, som anvendes i Budgetdepartementets beregningsmodel, er udviklet i slutningen af 1988 i Danmarks Nationalbank af Finn Lauritzen ¹. Relationen er estimeret på kvartalsdata og bygger på den traditionelle Phillipskurvetankegang, hvor timelønstigningstakten bestemmes af prisstigninger, arbejdsløshed samt forskellige sup-

1. Lauritzen (1988b). Finn Lauritzen var dengang ansat i Nationalbanken, men er nu ansat i Budgetdepartementet.

Løndannelse

Lars Andersen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

SUMMARY: This article discusses the validity of the wage-equation in the econometric model used by the Danish Ministry of Finance. It is found that the empirical evidence for including direct taxes and unemployment benefits in the wage-equation – two important variables in the Government-plan – is very weak – if not missing. The article also shows, how sensitive the results are to the choice of unemployment-measure. If unemployment in manufacturing are used in the wage-equation instead of total unemployment, the results turns out quite different of those presented by the Ministry of Finance. Finally the article demonstrates the lack of consistency in the use of the wage-equation.

1. Indledning

Blandt økonomer er der næppe uenighed om, at aktivitetsniveau og prisudvikling har betydning for udviklingen i den nominelle løn.

Formålet med det følgende er derfor heller ikke at argumentere imod et lønteoretisk oplæg, som forudsætter en eller anden afhængighed mellem lønudviklingen og relevante økonomiske og institutionelle faktorer. Formålet er derimod at undersøge, om den lønrelation, som anvendes i Budgetdepartementets beregningsmodel, udgør en rimeligt solid teoretisk og empirisk repræsentation af løndannelsesmekanismerne i dansk økonomi.

Udover undersøgelsen af den anvendte lønrelation, jfr. afsnit 2 og 3, behandles i afsnit 4 Budgetdepartementets *anvendelse* af lønrelationen.

2. Den anvendte Phillips-kurve

Den Phillipskurve, som anvendes i Budgetdepartementets beregningsmodel, er udviklet i slutningen af 1988 i Danmarks Nationalbank af Finn Lauritzen ¹. Relationen er estimeret på kvartalsdata og bygger på den traditionelle Phillipskurvetankegang, hvor timelønstigningstakten bestemmes af prisstigninger, arbejdsløshed samt forskellige sup-

1. Lauritzen (1988b). Finn Lauritzen var dengang ansat i Nationalbanken, men er nu ansat i Budgetdepartementet.

Table 1. Parametre samt signifikans ved fri estimation. Estimationsperiode 1972q4 til 1987q4.

	Parameter	t-værdi
Arbejdstid (ændring i %)	-1,047	4.93
Arbejdsløshedsprocent (niveau)	-0.136	1.19
Priser (ændring i %)	0.546	2.34
Kompensationsgrad (niveau)	0.061	1.34
A-skattetryk(*) (ændring i %)	-0.850	2.94
Restindkomstkvote (niveau)	0.039	0.43

Note: (*) 1 minus skattetryk. Det betyder, at koefficienten bliver negativ.

Kilde: Lauritzen (1988b).

plerende push-variable (skattetryk, arbejdstid, arbejdsløshedsdagpengenes kompensationsgrad)^{2,3}.

Den anvendte Phillipskurve adskiller sig dog fra lignende Phillipskurver, hvor der indrages supplerende variable⁴, da de supplerende variable i Lauritzens Phillipskurve er *bundet apriori*. Parametrene til kompensationsgraden vedrørende arbejdsløshedsdagpenge, arbejdstid samt restindkomstkvote er således bundet apriori, mens ændringerne i det direkte skattetryk (A-skatte) apriori er bundet til priserne i ét argument.

Eneste frie parametre er således parameteren til arbejdsløsheden samt parameteren til den sammenbundne variabel for priser og A-skattetryk⁵. Da de supplerende variable netop skal demonstrere deres relevans (signifikans) ved fri estimation, forekommer det mildest talt uheldigt at binde dem apriori.

Ved fri estimation af de forklarende variable fås de i tabel 1 viste parametre.

Det fremgår af tabel 1, at parametrene til arbejdsløshedsprocent, kompensationsgrad samt realindkomstkvote er insignifikante, samt at parametrene til henholdsvis priser og skattetryk er ret forskellige, når der anvendes fri estimation.

Parameteren til skattetrykket er signifikant i den anvendte estimationsperiode. Men parameteren er meget ustabil. Rykkes estimationsperioden bare ét år frem, falder parameteren til *ca. det halve*, ligesom den bliver *insignifikant*.⁶

Der kan argumenteres for, at muligheden for signifikans bliver mindre, jo flere forklarende variable der indgår. Og det bliver der da også gjort af Lauritzen (1988b). Argumen-

2. For en historisk oversigt, se Paldam (1984).

3. I betragtning af, at Budgetdepartementets beregningsmodel er en årsmodel, kan det undre, at der slet ikke er estimeret på årsdata - ikke engang som check.

4. Se f.eks. Pedersen (1981) og (1983).

5. I betragtning af dyrtidsreguleringens ophør i 1982 forekommer det iøvrigt iøjnefaldende, at der slet ikke tages hensyn til dette i estimationen.

6. Se Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (1989, kapitel 2).

Tabel 2. Parametre samt signifikans ved inddragelse af kompensationsgrad. Estimationsperiode 1972q4 til 1987q4.

	Parameter	t-værdi
Arbejdstid (ændring i %)	-1.022	4.50
Arbejdsløshedsprocent (niveau)	-0.061	0.69
Priser (ændring i %)	0.167	0.78
Kompensationsgrad (niveau)	0.118	2.89

Kilde: Lauritzen (1988b).

tationen for flere supplerende variable følger der en stepvis regressionstankegang, jfr. Lauritzen (1988b, side 10), hvor der om kompensationsgradens indførelse er anført: »På de foreliggende data er det derimod ikke svært at få kompensationsgraden ind«. Estimationsresultatet bag det udsagn fremgår af tabel 2. Godt nok er kompensationsgraden i tabel 2 signifikant, men både arbejdsløshedsprocent og priser er samtidig *insignifikante*.

Inddragelsen af denne supplerende variabel »ødelægger« således de grundlæggende Phillipskurve-argumenter. Dette burde give stof til eftertanke⁷. Noget, som også burde give stof til eftertanke f.s.v.a. kompensationsgraden, er, at både parameter og signifikans er stærkt afhængig af den valgte estimationsperiode. Rykkes estimationsperioden blot frem til start i 1974, bliver parameteren insignifikant.

Lauritzen (1988b) s. 11 anfører:

En anden variabel, der nemt bliver plads til, er ændringer i A-skattesatsen. Hvis lønmodtagerne udelukkende fokuserer på udviklingen i den disponible realløn og ikke på de offentlige serviceydelser, skal et fald i 1-BSDA (BSDA angiver A-skattetrykket, red.) virke præcis som en stigning i PCP (PCP angiver forbrugerpriserne, red.). Leddet kommer stærkt signifikant ind.

Estimationsresultatet bag dette udsagn fremgår af tabel 3. I modsætning til kompensationsgraden »ødelægger« A-skattetrykket ikke signifikansen af de grundlæggende Phillipskurve-argumenter, jfr. tabel 3. Men parameteren til skattetrykket er omend *mere* ustabil end parameteren til kompensationsgraden. Blot et enkelt års fremrykning af estimationsperioden betyder, at skattetrykparameteren falder til ca. *det halve* og bliver *insignifikant*.

Sammenfattende synes ovenstående gennemgang at efterlade det indtryk, at den anvendte Phillipskurve ikke virker særlig robust, ligesom data ikke synes at have spillet den mest afgørende rolle for valget af supplerende variable.

7. F.eks. overvejelser i retning af, at kompensationsgraden kan være afhængig af lønmodtagernes styrkeposition og dermed, at kompensationsgraden bliver en art »proxy« for arbejdsløsheden.

Tabel 3. Parametre samt signifikans ved inddragelse af A-skattetryk. Estimationsperiode 1972q4 til 1987q4.

	Parameter	t-værdi
Arbejdstid (ændring i pct.)	-0.932	4.83
Arbejdsløshedsprocent (niveau)	-0.272	8.06
Priser (ændring i %)	0.764	5.22
A-skattetryk ^(*) (ændring i %)	-1.047	4.24

Note: (*) 1 minus skattetrykket.

Kilde: Lauritzen (1988b).

3. Nyere løndannelses- og arbejdsmarkedsteori

Løndannelsen i Budgetdepartementets beregningsmodel hører som anført i afsnit 2 til i Phillipskurvetraditionen, som kort fortalt har bestået i forskellige udvidelser og raffineringer af A. W. Phillips berømte dokumentation af en stabil og omvendt sammenhæng mellem lønstigninger og arbejdsløshed i England, jf. Phillips (1958).

Problemet i Phillipskurve-traditionen er og har været et svagt teoretisk fundament. Man har så at sige forsøgt at indfortolke teori i nogle statistiske sammenhænge.

Næsten alle nyere bidrag til diskussionen af løndannelsen bygger nu på den såkaldte »Wage-Bargaining-model« - hvilket vil sige et forhandlingsteoretisk oplæg, hvor de modstående lønmodtagere og arbejdsgivere maksimerer henholdsvis løn og profit under givne restriktioner, hvori bl.a. produktionsfunktionen spiller en afgørende rolle⁸. Specielt de teoretiske fremskridt indenfor spilteorien har været banebrydende i denne teoritradition⁹.

Hvad har det så med den i afsnit 2 nævnte Phillipskurve og Budgetdepartementet at gøre?

Det er relevant, idet et sådant moderne udgangspunkt implicerer, at *faktorpriser og produktivitet* - i kraft af produktionsfunktionen - er helt centrale argumenter i løndannelsen. Og disse argumenter optræder *ikke* i Phillipskurven i afsnit 2. Inddragelsen af disse argumenter kan meget let ændre både parameterverdier og signifikans af de angivne parametre, især da funktionen synes meget ustabil.

I estimationer foretaget på et forhandlingsteoretisk grundlag af Andersen og Risager¹⁰, opnås følgende hovedkonklusioner, som er af relevans her:

8. Se f.eks. Hoel & Nymoer (1988).

9. Tankegangen er ingenlunde ny. Faktisk regnes den danske økonom, F. Zeuthen med værket *Problems of Monopoly and Economic Warfare* (1930) for pioner på området (og det vel at mærke af de udenlandske »pinger« på området).

10. Andersen & Risager (1988).

- indkomstskatternes påvirkning af reallønnen er *ikke signifikant*,
- der findes ingen signifikant sammenhæng mellem kompensationsgrad vedr. arbejdsløshedsdagpenge og realløn,
- der er en meget signifikant sammenhæng mellem realløn og faktorpriser. Eller sagt på en anden måde: »The distinction between producer and consumer prices is highly important«, (Andersen og Risager, s. 29),
- der er en signifikant sammenhæng mellem produktivitet og realløn.

Endvidere findes der ingen signifikant sammenhæng mellem arbejdsløshed og real-løn. Dette skal dog ses i sammenhæng med, at der i den omtalte undersøgelse optræder et specielt efterspørgsels-mål, som må være ret tæt korreleret med arbejdsløsheden.

Konklusionerne taget i betragtning er det måske ikke så underligt, at disse resultater ikke anvendes i Budgetdepartementets beregningsmodel, men det er forunderligt, at disse nye danske forskningsresultater overhovedet ikke er nævnt i *Dansk Økonomi i 90'erne*.

Et andet område, hvor der er sket en del siden Phillips' berømte artikel i 1958, er synet på arbejdsmarkedet i lyset af den omfattende jobspecialisering.

Begreber som flaskehalsproblemer, insider-outsider (også kendt under betegnelsen A- og B-holdet), lønførende erhverv o.l. er efterhånden fast ingrediens i diskussion og analyse af arbejdsmarkedet^{11, 12}.

Begreberne illustrerer opfattelsen af arbejdsmarkedet som værende stærkt segmenteret med ret ringe substitution mellem de forskellige delmarkeder.

Spørgsmålet er så, hvordan denne opfattelse af arbejdsmarkedet passer med inddragelsen af den *totale arbejdsløshed* som argument i løndannelsen. Svaret er: ret dårligt¹³.

I forbindelse med fastlæggelsen af arbejdsudbudselasticiteten argumenteres for en nedsættelse af denne med henvisning til »...at de personer, der udgør »flaskehalsene« i økonomien og har de højeste indkomster, har de laveste elasticiteter«, (Finansministeriet

11. Se Lindbeck og Snowes (1986).

12. Lanceringen af begreberne og relevansen af sondringen mellem A- og B-holdet blev hjerhjemme foretaget af Det Økonomiske Råd i *Dansk Økonomi. Juni 1988*. Se også Pedersen & Søndergård (1989).

13. Dette fremgår i øvrigt også af følgende citat fra Finansredegørelsen, 1988: »I gennem 1986 opstod imidlertid et stigende pres på arbejdsmarkedet på en række områder, til trods for at den samlede ledighed fortsat lå på et højt niveau. Det fremgår af figurerne 4 og 5, at der for en række faggrupper af betydning især for konkurrenceerhvervene opstod en ledighed væsentlig under den gennemsnitlige ledighed. Samtidig var ledigheden i en række landsdele markant lavere end landets gennemsnitlige ledighed. Sæsonmønsteret betød endvidere, at der må påregnes, at tendenser til dannelse af flaskehalse var særlig udbredte i sommerhalvåret. Den stramme situation på store dele af arbejdsmarkedet var givetvis den afgørende faktor bag de højere lønstigninger«, Budgetdepartementet, Finansredegørelse, (1988, s. 34-35).

Lignende synspunkter fremføres i Statsministeriet (1989) *Økonomisk Reform* (side 4 i afsnittet »Makroøkonomiske virkninger af Økonomisk Reform«).

1989b, side 110). Her argumenteres med andre ord for, at arbejdsmarkedet *ikke* kan slås sammen under én hat. Det er dog ikke desto mindre præcis, hvad man gør i lønrelationen.

Da det er timelønnen i industrien, som fastlægges i Phillipskurven, omtalt i afsnit 2, og da denne lønsats i Budgetdepartementets beregninger fastlægger lønnen i de øvrige erhverv, ligger der sådan set allerede her en antagelse om lønførerskab. På denne baggrund ville det være mere relevant at anvende et arbejdsløshedsudtryk, som har en mere snæver tilknytning til denne sketor. Hermed ville beregningsmodellen – og analyserne hermed – også komme i bedre overensstemmelse med flaskehalsproblematikken samt diskussionen om en mere aktiv arbejdsmarkedspolitik.

Med den samlede arbejdsløshedsprocent som argument i Phillipskurven, står analyserne i Dansk Økonomi i 90'erne faktisk delvis i modsætning til Arbejdsmarkedshvidbogen, hvor der argumenteres for, at reallønsstivheden skal mindskes ved bl.a. efteruddannelse¹⁴.

I Budgetdepartementets beregningsmodel kan *lønnen styres ved politisk valg af antal offentligt ansatte*.

Med det alternative oplæg vil offentlige personalereduktioner kun påvirke løndannelsen i det omfang, den ledige arbejdskraft kan kanaliseres over i de lønførende erhverv.

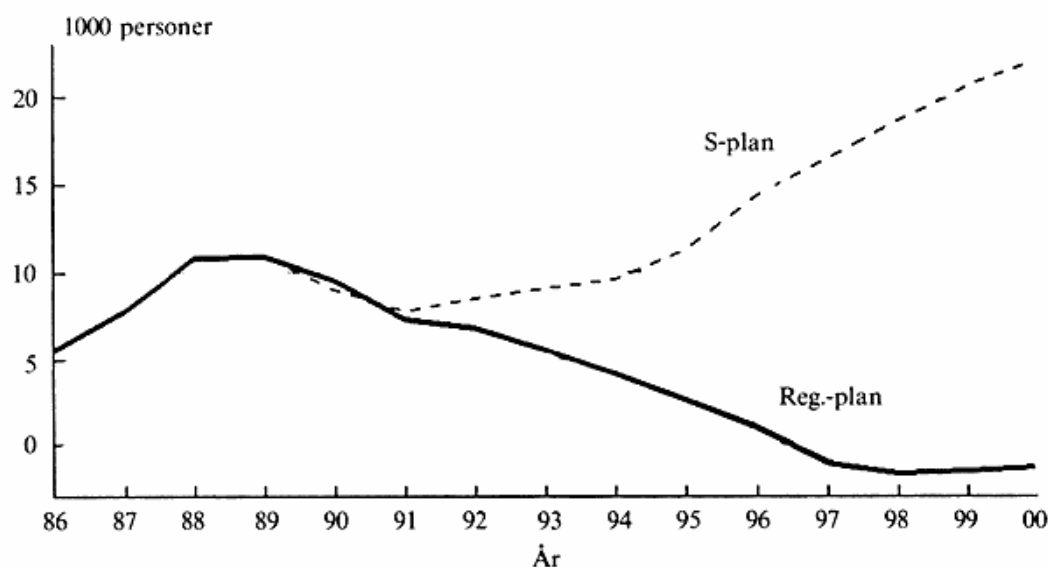
I øvrigt står Budgetdepartementets anvendelse af arbejdsløsheden indenfor metal, tekniske funktionærer og ingeniører m.h.t. de såkaldte kapacitetseffekter i *skærende kontrast* til, at den efterfølgende pris-/løntilpasning overhovedet ikke tager hensyn til udviklingen for disse grupper. Her slås hele arbejdsmarkedet som anført sammen under én hat.

Dette synspunkt fremføres da også klart i Budgetdepartementets dokumentation af de modelændringer, som blev foretaget i slutningen af 1987:

Det ville klart være at foretrække, om det udtryk for udnyttelsen af den uddannede arbejdskraft, der indgår i beregningen af kapacitetsudnyttelsen indgik i relationen (Phillipskurven, red.) i stedet for eller som supplement til den generelle arbejdsløshedsprocent, Finansministeriet (1987, afsnit A9 s.2-3).

Dette synspunkt er åbenbart blevet fortrængt, thi forbedringer og udbygninger i denne retning er ikke sket. Til gengæld er Phillipskurven i den mellemliggende periode blevet udbygget således, at det *direkte skattetryk* nu indgår, jfr. afsnit 2 ovenfor. Det ændrede syn på relevante udbygninger af lønrelationen har bestemt ikke været til skade for effekterne af »Planen« med dens samtidige skattelettelser og beskæring i det offentlige forbrug.

14. Arbejdsministeriet m.fl. (1989).

Figur 1. Arbejdsløshed for metalarbejdere.

Kilde: Budgetdepartementet.

Historisk set har der ikke været den helt store forskel mellem udviklingen i den totale arbejdsløshed og f.eks. arbejdsløsheden blandt metalarbejdere. Svingningerne i arbejdsløsheden for metalarbejdere har dog – specielt fra slutningen af 1970'erne – været noget større end svingningerne i den totale arbejdsløshed. Dette vil alt andet lige give en mindre parameter til arbejdsløsheden – og dermed en større reallønsstivhed. Følgerne for parametrene vil næppe være dramatiske, og løndannelsen i et – i erhvervsmæssig sammenhæng »balanceret« – konjunkturforløb vil ikke udvise de store forskelle. Valget af arbejdsløshedsudtryk vil imidlertid få dramatiske følger for effekterne af regeringens plan. Dette fremgår af figur 1, som viser udviklingen i arbejdsløsheden for metalarbejdere i Budgetdepartementets planberegning. Til sammenligning er vist udviklingen i Budgetdepartementets beregning af S-planen¹⁵. Arbejdsløsheden for metalarbejdere går ligefrem hen og *bliver negativ* i slutningen af 1990'erne. I denne forbindelse kan også noteres, at Budgetdepartementet – med den i afsnit 2 nævnte Phillipskurve – når frem til, at regeringsplanen resulterer i et lønniveau i midten af 1990'erne, som ligger *ca. 20 pct. lavere* end i S-planen.

Budgetdepartementet forsøger godt nok at forsvare sig med, at udviklingen i arbejdsløsheden for metalarbejdere ikke skal tages særlig alvorlig, da kapacitetseffekterne ikke læn-

15. Udviklingen i arbejdsløsheden blandt tekniske funktionærer, ingeniører og bygningsarbejdere i Budgetdepartementets beregninger i de 2 »planer« er stort set identisk med udviklingen for metalarbejdere.

gere tillægges nogen vægt, og at der derfor ikke er set på udbuddet af metalarbejdere det seneste års tid.¹⁶ Dette argument er dog intet værd, idet arbejdsudbudsforventningerne for 1990'erne ikke kan ændre sig så dramatisk indenfor et enkelt år, at hovedbudskabet i figur 1 ændres.

Pointen er jo, at de ca. 100.000 personer, som »frigøres« fra den offentlige sektor frem mod år 2000 – i kraft af konkurrenceforbedringen – først og fremmest skal opsuges af konkurrenceeerhvervene. Dette må nødvendigvis give meget stor arbejdskraftefterspørgsel for de typer af arbejdskraft, som er beskæftiget her.

I øvrigt er Budgetdepartementets argumentation nu, om at man ikke længere »tror« på den kapacitetsblok, der blev indlagt i december 1987, et »skoleeksempel« på vores kritik af departementets modeludvidelser. Dengang var der åbenbart et behov for de model-egenskaber, som kapacitetsblokken skabte. Ikke mindre end 60 sider blev der dengang ofret på disse kapacitetseffekter i Budgetdepartementets modeldokumentation. Men nu, hvor disse effekter kommer »på tværs« af Budgetdepartementets behov vedrørende modellens egenskaber, vurderes kapacitetseffekterne pludselig ikke længere at være relevante. Gad vide, om de udvidelser, der nu er foretaget, også droppes, hvis de kommer »på tværs« af senere ønskede modelegenskaber?

4. Anvendelse af Phillipskurven

De to foregående afsnit har koncentreret sig om stabilitet og relevans af den anvendte løndannelsesrelation. Dette afsnit vil koncentrere sig om, hvordan Phillipskurven *anvendes* af Budgetdepartementet.

Inkonsistens

Når man vælger en lønrelation, hvor skatterne overvælttes i lønnen, må man være klar over, at dette er ensbetydende med, at offentlige ydelser ikke tillægges nogen værdi. I hvert fald hvis forringelser i den offentlige service ikke indgår i lønrelationen.

Det er derfor *direkte inkonsistent*, når Budgetdepartementet antager, at *halvdelen* af de offentlige besparelser, som skal »finansiere« skattelettelserne, efterspørges i den private sektor med samme forudsætninger om import- og beskæftigelsesindhold¹⁷. Og denne kompenserende private efterspørgsel sker vel at mærke *indenfor* den givne budgetrestriktion, d.v.s. uden afledt lønpres eller nedgang i opsparingskvoten¹⁸. Realøkonomisk set

16. Må også gælde udbud af tekniske funktionærer, ingeniører samt bygningsarbejdere, da udviklingen i arbejdsløsheden stort set følger udviklingen for metalarbejdere.

17. Finansministeriet (1989, side 151).

18. Er teknisk implementeret ved, at boligforbruget og antallet af viceværter opjusteres svarende til halvdelen af de offentlige besparelser.

Tabel 4. Opjustering af årlig lønstigningstakt i grund- og politikforløb. Procentpoint.

	1991	1992	1993	1994	1995
Grundforløb	2.0	2.6	2.5	1.9	1.4
Politikforløb	1.8	2.4	2.0	1.3	1.7

Anm.: Den mindre opjustering i politikforløbet skyldes lønmæssig neutralisering af uddannelsesindsatsen, der er indlagt som en reduktion i arbejdsstyrken.

Kilde: Budgetdepartementet.

opnår man gennem denne inkonsistens, at de positive effekter – nemlig skatternes løndæmpende effekt – virker fuldt ud, mens de negative – nemlig øget privat forbrug og dermed øget import – delvis neutraliseres gennem drejning af efterspørgslen i en importlet og beskæftigelsesintensiv retning.

Lønjustering

Forslagene i regeringens »Planen« er åbenbart så løndæmpende, at der fremkommer utroværdigt lave lønstigningstakter – måske ligefrem faldende timelønninger:

Lønstigningerne er endda teknisk set blevet opjusteret med ca. 1 pct.enh. med baggrund i en antagelse om, at en vis grad af prisillusion vil lægge en bund under lønstigningstakten, Finansministeriet (1989, side 134).

Dette kan vel næsten kun læses sådan, at lønstigningstakten er blevet opjusteret i politik-forløbet for at opnå en troværdig lønstigningstakt. Ser man på de lønjusteringer, som er foretaget, viser dette sig imidlertid at være forkert. Som det fremgår af tabel 4, er lønstigningstakten i både grundforløb og politikforløb opjusteret med ca. 2 pct.point om året¹⁹.

Argumentet ovenfor om »prisillusion« skulle, hvis det var korrekt – have afspejlet sig i, at justeringen i politikforløbet var ca. 1 pct.point højere end i grundforløbet. Prisillusionsargumentet har i hvert fald ingen berettigelse i grundforløbet, da man ikke her kommer under »pristærsklen«.

I betragtning af, at man anvender en relation, hvis parametre er *estimeret* på historiske data frem til 4. kvartal 1987, forekommer det uforståeligt, at der i *grundforløbet* sker en systematisk opjustering af lønstigningstakten på ikke mindre end ca. 2 pct. om året. Relationens historiske residualer giver ikke anledning til en sådan opjustering.

Forklaringen kan vel kun være, at Budgetdepartementet anser den *relation*, det selv har indført i modellen, for *enten fejlagtig* til beskrivelse af lønudviklingen, eller at opjusterin-

19. Disse opjusteringer er også anvendt i Budgetdepartementets gennemregning af S-planen. Den angivne årlige lønstigning i S-planen på ca. 6 pct. bygger således for de ca. 2 pct.-points vedkommende på opjustering i forhold til den lønudvikling, Phillipskurven »giver«.

gen anses for at være *hensigtsmæssig* af andre årsager. Hvis det er den første fortolkning, som er korrekt – altså at man ikke selv tror på den Phillipskurve, som er indlagt – burde den naturligste konsekvens have været, at den pågældende relation ikke var anvendt. Hvis det derimod er den anden fortolkning, som er korrekt, sætter det et spørgsmålstejn ved troværdigheden i brugen af modeller. Modelresultaterne drejes så at sige i den ønskede retning, hvis »tallenes tale« ikke passer i den givne sammenhæng.

Budgetdepartementet argumenterer for opjustering af lønstigningstakten med henvisning til, at lønstigningstakten i Danmark ikke må afvige for meget i forhold til udlandet, (Finansministeriet 1989a).

Rent bortset fra, at argumentationen er i direkte modstrid med prisillusionargumentet ovenfor, er argumentet relevant. Spørgsmålet er imidlertid, om det kan godtgøre rimeligheden af den foretagne opjustering af lønstigningstakten på ca. 2 pct.point årligt i grundforløbet.

Opjusteringen begrundes med, at Phillipskurven genererer en lønstigningstakt på linie med udlandets, som antages at udgøre 4,5 pct. årligt, ved en arbejdsløshed på ca. 180.000 personer. Dette anses for at være for lavt, og lønstigningstakten opjusteres således, at der opnås parallellitet ved en arbejdsløshed på ca. 225.000 personer.

For det første er det stærkt kritisabelt, at man ændrer den *estimerede* relations niveau for den »naturlige« arbejdsløshed. Ændringen sker med henvisning til et par enkelte observationer, nemlig de ret store lønstigninger i 1986/87, som opstod ved en arbejdsløshed på ca. 220.000 personer. Lønstigningerne i disse år skal bl.a. ses på baggrund af regeringsindgrebet ved overenskomstfornyelsen i 1985 og en historisk set kraftig *vækst* i beskæftigelsen, som oven i købet var koncentreret omkring nogle få erhverv. At lade disse få og ret specielle observationer tjene som basis for at ændre den estimerede relation forekommer i høj grad at være problematisk.

For det andet forekommer selve korrektionen – opjustering af Phillipskurvens konstantled – højst tvivlsom, selv om det accepteres, at den estimerede Phillipskurve er »fejlagtig«.

Hvis Phillipskurven er fejlspecificeret, må den omspecificeres og parametrene må estimeres påny. Koefficienterne til de forklarende variable ændrer sig jo, når specifikationen ændres.

Når Budgetdepartementet betoner afhængigheden mellem den indenlandske og udenlandske lønstigningstakt, er det mest naturlige dog, at denne sammenhæng indgår i lønrelationen i en eller anden form.

At inddragelsen af dette internationale element i løndannelsen er yderst central og relevant er bl.a. dokumenteret af Paldam (1980)²⁰. Hans estimationsresultater for 17 OECD-lande viser, at *ca. halvdelen af den indenlandske lønstigning kan forklares ved den*

20. Se også Paldam (1984).

Tabel 5. Parametre i Philipskurve med og uden udenlandsk lønstigningstakt. Estimationsperiode 1961-86, års data.

	Uden internationalt element	Med internationalt element
Arbejdsløshedsprocent	-0.761	-0.471
t-værdi	(7.02)	(4.37)
Prisstigningstakt	1.003	0.441
t-værdi	(7.07)	(2.50)
Konstantled	0.065	0.034
t-værdi	(6.10)	(6.90)
Udenlandsk lønstigningstakt*		0.590
t-værdi		(4.65)
R ²	0.74	0.90
DW	1.13	1.71
Standard afvigelse	0.0183	0.0115

Anm.: Nedre grænse for estimationsperioden er afledt af tilgængelige data. Datakilder: ADAMBK og Det Økonomiske Råd.

Note: (*) Udenlandsk lønstigningstakt i lokal valuta, sammenvejet med eksportvægte (Kilde: Det Økonomiske Råd).

Kilde: Egne estimationer.

internationale lønstigningstakt. Og denne samvariation kan ikke kun forklares ved parallel konjunkturudvikling²¹.

Foretages estimationen på »standard«-Phillipskurven med og uden udenlandsk lønstigning, fås parametre, som fremgår af tabel 5.

Der opnås en parameter til den udenlandske lønstigningstakt, som stort set svarer til Paldams resultater. Parameteren er stærkt signifikant og inddragelsen af det internationale element ses at forbedre relationens statistiske egenskaber. Faldet i t-værdien for prisparameteren, tyder på en vis multicollinearitet. Parameteren er imidlertid signifikant, og sammenlignet med estimationsresultaterne i tabel 2, hvor kompensationsgraden indføres som supplerende variabel, er der nærmest tale om en eksemplarisk regression.

Estimationen demonstrerer også klart det kritisable i Budgetdepartementets inddragelse af det internationale element gennem en additiv justering af konstantleddet. En direkte inddragelse af den udenlandske lønstigningstakt i *estimationen* indebærer således en klar formindskelse af lønnens arbejdsløsheds- og prisfølsomhed og dermed en markant ændring af relationen²².

21. Paldam (1980, side 221-222).

22. Fra et rent estimationssynspunkt er det interessant, at inddragelsen af den udenlandske lønstigningstakt virker så dæmpende på prisfølsomheden, som tilfældet er, idet mange lønestimationer giver en utroværdig høj prisfølsomhed (over én).

Bindes den udenlandske lønstigningstakt til Paldams (1980) undersøgelsesresultater, at halvdelen af den indenlandske lønstigningstakt kan forklares ved den internationale lønstigningstakt, fås parametre til arbejdsløshedsprocent og priser på hhv. 0,53 og 0,55 samt t-værdier på hhv. 7,5 og 5,6. Altså stadig en markant ændring af relationen.

Men Budgetdepartementet vil åbenbart hellere tage hensyn til det internationale element i løndannelsen ved en opjustering af konstantleddet i en Phillipskurve, som overhovedet ikke tager hensyn til det internationale element i løndannelsen. Og denne opjustering sker på basis af et par enkelte observationer i 1986/87.²³

Konsekvent brug af Phillipskurven

Et sidste punkt, som vil blive behandlet, er spørgsmålet, om Phillipskurven anvendes konsekvent, eller om den kun anvendes i nogle situationer. Herunder om inkluderingen/ekskluderingen hænger sammen med, om Phillipskurven giver de »ønskede« resultater.

I betragtning af Phillipskurvens centrale betydning er det overraskende, at den overhovedet ikke nævnes, når Budgetdepartementet beskriver modeludvidelserne²⁴.

Formelt set er Phillipskurven dog ikke ny i Budgetdepartementets beregningsmodel. Den indgik således i den beregningsmodel, som blev anvendt i forbindelse med eksportpakken i slutningen af 1987²⁵.

Phillipskurven blev imidlertid ikke anvendt, da den var slået ud af kraft²⁶. Og det er måske heller ikke så underligt. Thi med Phillipskurven ville effekterne på længere sigt af

23. Det forekommer i denne forbindelse bemærkelsesværdigt, at Paldam (1980) og Paldam (1984) overhovedet ikke er inkluderet i den 10 siders litteraturfortegnelse, som er at finde i Budgetdepartementet (1989). Specielt Paldam (1984), som udgør en slags foreløbig status over 25 års arbejde med Phillipskurven. I det hele taget er det på de ikke mindre end 10 sider med litteraturanvisninger meget sparsomt med henvisninger til løndannelseslitteratur. Dette er tankevækkende, når lønrelationens helt centrale betydning for de opnåede resultater tages i betragtning.

24. Lauritzen (1989).

25. Finansministeriet (1987).

26. I Budgetdepartementet (1989) forsøges denne inkonsekvens reddet på følgende måde: »Denne metode (endogen løn, red.) blev også anvendt ved omlægningen af arbejdsgiverbidragene i 1987. Formålet med denne omlægning var at afværge en *midlertidig* meget kraftig stigning i arbejdsløsheden«, med den tilhørende note: »Det fremgår af Budgetdepartementet (1987) afsnit 9, at lønudviklingen i fremskrivningen fra finansredegørelse 1987 var i overensstemmelse med lønfunktionen – efter at omlægninger af arbejdsgiverbidragene var foretaget«, Budgetdepartementet (1989, afsnit 3, side 14 og 15). Det er vist i endog meget høj grad en efterrationalisering. I Finansministeriet (1988a side 45-47), hvor omlægningen af arbejdsgiverafgifterne gennemgås, står der absolut intet om løndannelse eller om omlægningens midlertidige karakter. Tværtimod anføres det, at beskæftigelsen øges fra 15.000 personer første år til 60.000 personer fjerde år. Og i Finansministeriet (1987), afsnit 9, står der heller ingen beskrivelse af lønrelationens residuater i relation til omlægningen af arbejdsgiverafgifterne. Endelig har forfatteren til afsnittet i Budgetdepartementet (1989) åbenbart »glemt«, at Phillipskurven kun er anvendelig, når der lægges ca. 2 pct.-point årligt til lønstigningstakten, jfr. ovenfor.

eksportpakken være nul m.h.t. arbejdsløsheden samt negativ m.h.t. betalingsbalancen (lig den umiddelbare finanspolitiske lempelse)²⁷.

Dette resultat skal sammenholdes med, at uenigheden dengang gik på, at Budgetdepartementet opnåede langt mere positive effekter på arbejdsløsheden ved beregninger af eksportpakken, end man traditionelt havde kalkuleret med.

I betragtning af, at Phillipskurven får følgende karakteristik i Budgetdepartementets dokumentation fra december 1987:

Phillipskurven må betragtes som lidt ekstra krydderi...[(Budgetdepartementet 1987, afsnit A9, side 3)].

forekommer det tankevækkende, at den får en så central betydning for beregningerne på regeringsplanen, *uden* at man finder anledning til at omtale den eller vise konsekvenserne af at inddrage den, jfr. Lauritzen(1989).

Inkonsekvensen i anvendelsen af Phillipskurven kommer også frem ved en sammenligning af Budgetdepartementets beregning af henholdsvis regeringsplanen og Fremskridtspartiets finanslovskatalog fra slutningen af 1988²⁸.

I grove træk går Fremskridtspartiets plan ud på omfattende besparelser til gengæld for skattelettelse. Altså stort set samme filosofi som i regeringsplanen. Z-planen blev i november 1988 af Budgetdepartementet vurderet til at indebære en forøgelse af ledigheden med ca. 95.000 personer samt en forværring af betalingsbalancen på ca. 6 mia.kr., når der blev set bort fra en foreslået nedskæring af u-landshjælpen.

Budgetdepartementets vurdering var altså dengang: stilles besparelser og skattelettelse overfor hinanden, fås en forværring af både beskæftigelsen og betalingsbalancen. Det anføres dog, at det lavere skattetryk giver mulighed for en mere afdæmpet lønstigning, men:

Det er imidlertid meget vanskeligt at angive størrelsesordenen af sådanne positive langsigtede virkninger, [Finansministeriet (1988, side 3)].

Dette syn på de økonomiske sammenhænge har undergået hurtige og store forandringer. Thi blot ca. 1/2 år senere – ved fremlæggelsen af regeringsplanen i maj 1989 – argumenteres på følgende måde:

Importindholdet i det offentlige forbrug er væsentligt lavere end indholdet i det private forbrug. Det har i perioder ledt nogle til den konklusion, at det ville forbedre balanceproblemerne

27. Lauritzen (1988a).

28. Finansministeriet (1988b).

at foretage en forøgelse af det offentlige forbrug og en tilsvarende forøgelse af skatterne. Gennem det lavere importindhold ville den umiddelbare virkning være en reduktion af både ledighed og betalingsbalanceunderskud.

Sammenhængene holder ikke, hvis der tages hensyn til de afledede effekter på lønstigningstakten og renten.

De samlede effekter på længere sigt er et lavere skattetryk, en reduktion af den offentlige sektors beskæftigelse og en tilsvarende forbedring af den private sektors beskæftigelse. (Side 126 og 128 i Dansk Økonomi i 1990'erne).

Man kan selvfølgelig argumentere for at øget erkendelse i den mellemliggende periode er årsagen til det ændrede standpunkt vedrørende besparelser og skattelettelser.

Budgetdepartementet har imidlertid heller ikke været konsekvent i anvendelsen af Phillipskurven *efter* fremlæggelsen af regeringsplanen i maj 1989.

Det er således bemærkelsesværdigt, at regeringsudspillet »Økonomisk reform«²⁹, resulterer i en lønudvikling, som er identisk med regeringsplanen fra maj 1989 på trods af, at de offentlige besparelser er reduceret fra 13,5 mia.kr. til 3 1/4 mia.kr. – altså en finanspolitisk lempelse på 9 3/4 mia.kr. (1989-priser) – ligesom den 20 pct.'s reduktion af arbejdsløshedsdagpengenes kompensationsgrad, som var indeholdt i maj-planen, bortfalder til fordel for en bruttolønafgift (et såkaldt sikringsbidrag)³⁰.

Den identiske lønudvikling i »Planen« og »Økonomisk Reform« er simpelthen opnået ved at sætte *Phillipskurven* ud af kraft³¹ samt indlægge lønstigningerne fra »Planen« i »Økonomisk Reform«.

Det skal retfærdigvis siges, at Budgetdepartementet gør opmærksom på, at den finanspolitiske lempelse burde lede til, at lønomkostningerne steg ca. 1/2 pct. mere om året end i »Planen«, men denne merstigning neutraliseres af en »ekstraordinær indkomstopolitisk indsats«, som det hedder³². Der står dog intet om effekterne på lønstigningstakten som følge af, at det indlagte fald i kompensationsgraden i »Planen« på knap 20 pct. er erstattet af uændret kompensationsgrad i »Økonomisk Reform«³³. Da et fald i kompensationsgraden på 20 pct. – svarende til et fald på 10 point – isoleret set leder til fald i *den årlige lønstigningstakt på 3/4 – 1 pct.point*, må denne ændring anses for central.

29. Statsministeriet (1989).

30. Da sikringsbidraget afhænger af arbejdsløsheden, og denne falder til ca. 200.000 personer i midten af 1990'erne, er den finanspolitiske lempelse større end faldet i besparelserne. Der gives således skattelettelser svarende til de af arbejdsløshedsfaldet afledte dagpengebesparelser.

31. Er teknisk implementeret ved at sætte dummién, DLNA, lig én, samt indlægge lønstigningerne fra »planen« via den eksogene lønstigningsvariabel, RLNA.

32. Jf. side 3 i afsnittet »Makroøkonomiske virkninger af økonomisk reform«.

33. Jf. beregningstekniske forudsætninger til Økonomisk Reform (afsnittet om *virkninger på familietyper*, side 3).

Men lønstigningstakten er som sagt uændret fra »Planen« til »Økonomisk Reform« på trods af disse ændrede forudsætninger.

Dette vidner ikke om konsekvent anvendelse af Phillipskurven³⁴.

5. Afslutning

Formålet med dette indlæg har ikke været at argumentere mod et lønteoretisk oplæg, som knytter forbindelse mellem løn og relevante økonomiske og institutionelle størrelser.

Formålet har alene været at undersøge, om den lønrelation, som anvendes i Budgetdepartementets beregningsmodel, udgør en så teoretisk om empirisk velfunderet repræsentation af løndannelsen i dansk økonomi, som må kræves i betragtning af lønrelationens centrale rolle for de opnåede beregningsresultater.

Undersøgelsen viste klart, at dette ikke var tilfældet.

Herudover dokumenterede undersøgelsen manglende *konsekvens* og *konsistens* i anvendelsen af lønrelationen.

Litteratur

- Andersen, T. M. og Ole Risager. 1988: Wage Formation in Denmark. *Memo 1988-10*, Århus Universitet.
- Andrews M. 1983: Unions real-Wages and Employment in Britain 1951-79. *Oxford Economic Papers*, 35.
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. 1989: *Modelbrug og -misbrug, om Budgetdepartementets modelberegninger af »Planen«*. København.
- Arbejdsministeriet m.fl. 1989: *Hvidbog om arbejdsmarkedets strukturproblemer*. København.
- Budgetdepartementet. 1989: *Budgetdepartementets ADAM-fremskrivninger, april-oktober 1989*, November. København.
- Det Økonomiske Råd. 1988: *Dansk Økonomi, juni 1988*. København.
- Finansministeriet. 1987: *Foreløbig teknisk dokumentation af Budgetdepartementets anvendelse af ADAM*. December. København.
- Finansministeriet. 1988: *Finansredegørelse, 1988*. København.
- Finansministeriet. 1988: *Fremskridtspartiets finanslovkatalog 1989-90*, 2. november. København.
- Finansministeriet. 1989a: *Skattetryk, udgiftstryk, privat opsparing og den naturlige arbejdsløshed i 2000*, 22. april. København.
- Finansministeriet. 1989b: *Dansk økonomi i 90'erne*. Maj. København.
- Hoel & Nymoen. 1988: Wage Formation in Norwegian Manufacturing, *European Economic Review*, 32.
- Lauritzen, F. 1988a: Nye ADAM og gamle ADAM. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*. 126: 244-53.

34. Anken går ikke på det forhold, at man opstiller en indkomstpolitisk målsætning, men på inkonsekvensen i dette set i forhold til beregningerne i »Planen« samt det forhold, at S-planens indkomstpolitiske målsætninger afvises med henvisning til Phillipskurven, mens en indkomstpolitisk målsætning, som er i »strid« med Phillipskurven, godt kan anvendes i regeringens »Økonomisk Reform«.

Men lønstigningstakten er som sagt uændret fra »Planen« til »Økonomisk Reform« på trods af disse ændrede forudsætninger.

Dette vidner ikke om konsekvent anvendelse af Phillipskurven³⁴.

5. Afslutning

Formålet med dette indlæg har ikke været at argumentere mod et lønteoretisk oplæg, som knytter forbindelse mellem løn og relevante økonomiske og institutionelle størrelser.

Formålet har alene været at undersøge, om den lønrelation, som anvendes i Budgetdepartementets beregningsmodel, udgør en så teoretisk om empirisk velfunderet repræsentation af løndannelsen i dansk økonomi, som må kræves i betragtning af lønrelationens centrale rolle for de opnåede beregningsresultater.

Undersøgelsen viste klart, at dette ikke var tilfældet.

Herudover dokumenterede undersøgelsen manglende *konsekvens* og *konsistens* i anvendelsen af lønrelationen.

Litteratur

- Andersen, T. M. og Ole Risager. 1988: Wage Formation in Denmark. *Memo 1988-10*, Århus Universitet.
- Andrews M. 1983: Unions real-Wages and Employment in Britain 1951-79. *Oxford Economic Papers*, 35.
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. 1989: *Modelbrug og -misbrug, om Budgetdepartementets modelberegninger af »Planen«*. København.
- Arbejdsministeriet m.fl. 1989: *Hvidbog om arbejdsmarkedets strukturproblemer*. København.
- Budgetdepartementet. 1989: *Budgetdepartementets ADAM-fremskrivninger, april-oktober 1989*, November. København.
- Det Økonomiske Råd. 1988: *Dansk Økonomi, juni 1988*. København.
- Finansministeriet. 1987: *Foreløbig teknisk dokumentation af Budgetdepartementets anvendelse af ADAM*. December. København.
- Finansministeriet. 1988: *Finansredegørelse, 1988*. København.
- Finansministeriet. 1988: *Fremskridtspartiets finanslovkatalog 1989-90*, 2. november. København.
- Finansministeriet. 1989a: *Skattetryk, udgiftstryk, privat opsparing og den naturlige arbejdsløshed i 2000*, 22. april. København.
- Finansministeriet. 1989b: *Dansk økonomi i 90'erne*. Maj. København.
- Hoel & Nymoen. 1988: Wage Formation in Norwegian Manufacturing, *European Economic Review*, 32.
- Lauritzen, F. 1988a: Nye ADAM og gamle ADAM. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*. 126: 244-53.

34. Anken går ikke på det forhold, at man opstiller en indkomstpolitisk målsætning, men på inkonsekvensen i dette set i forhold til beregningerne i »Planen« samt det forhold, at S-planens indkomstpolitiske målsætninger afvises med henvisning til Phillipskurven, mens en indkomstpolitisk målsætning, som er i »strid« med Phillipskurven, godt kan anvendes i regeringens »Økonomisk Reform«.

- Lauritzen, F. 1988b: Lønrelationer til Nationalbankens kvartalsmodel. Danmarks Nationalbank, 15. december. København.
- Lauritzen, F. 1989: Regeringsøkonom afviser kritik. Dagbladet *Information* 20.06.89.
- Lindbeck, A. og D. Snøves. 1986: Unemployment and Insider-Outsider Relations. *American Economic Review, Papers and proceedings*, 76 no. 2.
- Paldam, M. 1980: The International Element in the Phillips Curve. *Scandinavian Journal of Economics*.
- Paldam, M. 1984: Ved Phillipsskurvens sølvbryllup - hvad ved vi om løndannelse? *Nationaløkonomisk Tidsskrift*. 122:133-51.
- Pedersen, P. J. 1981: Inflationary Effects of Unemployment Insurance, *memo 1981-7*, Århus Universitet.
- Pedersen, P. J. 1983: Lønudvikling i Danmark 1911-1976. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*. 121: 102-29.
- Pedersen, P. J. og J. Søndergård. 1989: Det inflationære danske arbejdsmarked. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*. 127:1-20.
- Statsministeriet. 1989: *Økonomisk Reform*. 12. oktober. København.